

Közlegelők megszűnéséről és azok létrehozásáról

Dr. Azari Bertalan, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Földhivatal
ny. osztályvezetője

1. Bevezetés

Történelmi tanulmányainkból ismerjük, elődeinknek már a kalandozó korban is szükségük volt arra, hogy vándorlásuk során olyan helyen álljanak meg (verjenek táborn), majd települjenek le, ahol megfelelő mennyiségű legeltetésre alkalmas terület állt a rendelkezésükre. Így tehát a legelő a letelepedésünket megelőzőleg, de a letelepedés után is a gazdálkodás szükséges eszköze volt. Főleg az állattartásban, majd pedig az állattenyésztésben volt rá szükség, és ismereteim szerint ma is nélkülözhetetlen részét képezi e területeknek.

2. A legelő meghatározása az ingatlan-nyilvántartásban

A legelő mint az egyik művelési ág 1973-tól az ingatlan-nyilvántartásról szóló jogszabályban volt, és van meghatározva. A megjelölt időtől legelő művelési ágban kellett nyilvántartani azt a füves területet ideértve a mesterségesen füvesített területeket is amelynek fűtermését rendszeresen legeltetéssel hasznosították, tekintet nélkül arra, hogy esetenként kaszálták. A legelő művelési ágba tartoznak még a rendszeresen legeltetésre használt fásított legelők is.

Ez a művelési ág később úgy változott, hogy a rét és legelő művelési ág összevonásából gyepterületévé lett változtatva, és a vonatkozó jogszabályok szerint pedig gyepterület (rét vagy legelő) művelési ágban kellett nyilvántartani azokat a füves területeket, amelyek fűtermése kaszálással vagy legeltetéssel volt hasznosítható. Gyepterület (rét vagy legelő) művelési ágban kellett nyilvántartani a talajvédő füves területeket, valamint a fásított legelőket is.

A mai hatályos jogszabály szerint pedig legelő művelési ágban kell nyilvántartani azt a füves területet, amelynek fűtermését rendszeresen legeltetéssel hasznosítják, tekintet nélkül arra, hogy esetenként kaszálják.

Legelő művelési ágban kell nyilvántartani még:

- a külön jogszabály szerint fásított legelőnek nem minősülő, azonban fákkal elszórtan borított füves területet, amelynek fűtermését rendszeresen legeltetéssel hasznosítják;

- a külön jogszabály szerint az erdőgazdálkodási tevékenységet közvetlenül szolgáló vadföld, valamint az erdei tisztás területét.

3. A címben megjelölt legelők kialakításáról, kialakulásáról

A magyarok vándorlása során közösen használt gyepterületeket a letelepedést követően különböző személyek, majd később szervezetek is tulajdonba kapták, vagy más módon megszerezték. Így szükségessé vált, hogy az úrbéri birtokrendezésnél egyik legfontosabb és legkényesebb tárgy is (a telki állományok törvényes járulékat képező legelő kérdése) rendezésre kerüljön. Ez történhetett gyepterületből és erdei-területből.

A legelő kérdése (megosztása) az 1830-as években a földművelő néposztály baromtartása s így közvetlen az egész mezőgazdaság érdeke volt. Ennek során a volt földesurak és a volt úrbéresek között kellett meghatározni az igavonó és rideg szarvasmarhák, lovak, sertések stb. legeltetésére leginkább közös állapotban használt földterületek közlegelőnkénti elkülönítését.

A legelő elkülönítéséről (a közlegelő kialakításáról) az 1836. évi VI. törvénycikk 3. §-a, a VII. törvénycikk 2. §-a, az 1840. évi VII. törvénycikk 3. §-a, az 1848. évi törvénycikk 3. §-a, a X. törvénycikk 1., 2., 3. és 5. §-a, továbbá az 1871. évi LIII. törvénycikk VII X. fejezetei és az LV. törvénycikk 13. 14. §-ai szóltak.

A köz (közös) legelő használatát és tulajdonlását a kialakítást követően eltérő név alatt alakult szervezetek működtették. Ilyenek voltak például: úrbéres közösség, legeltetési társulat, közbirtokosság, legelő birtokosság, a közbirtokossági társulat, az erdőbirtokossági társulat és a legeltetési bizottság.

4. A legelőgazdálkodás szabályozásáról (a második világháború után)

• 146.800/1948. FM rendelet a földműves-
szövetkezetek legelő használatának szabályozása
tárgyában;

• 75/1950. (III. 1.) Miniszterelnöki rendelet és a
végrehajtására kiadott 16.028/1950. (III. 11.) FM
rendelet a legelőgazdálkodás részleges szabályai-
ról;

• 18.041/1951. (IV. 14.) FM rendelet a legelő-
gazdálkodás egyes kérdéseinek újabb szabályozá-
sáról;

• 1955. évi 10. sz. törvényerejű rendelet és az
1959. évi 31. sz. törvényerejű rendelet a községi
és városi tanácsok legeltetési bizottságairól;

• 1036/1955. (III. 27.) Minisztertanácsi határo-
zat a legelőgazdálkodás megjavításáról és a legel-
tetési bizottságok átszervezéséről;

• 1011/1956. (II. 4.) Minisztertanácsi határozat
a legelő illetőség öröklésének illeték-mentességé-
ről;

• 37/1959. (VII. 25.) Kormányrendelet a legelő
és apaállat gazdálkodási feladatok ellátásának
rendezéséről;

• 16/1961. (VIII. 19.) FM rendelet a legelő és
apaállat gazdálkodási feladatok ellátásának újabb
rendezéséről;

• 1967. évi IV. törvény 8. és 35. §-a, továbbá a
végrehajtására kiadott 36/1967. (X. 11.) Kormá-
nyrendelet 11. §-a, valamint a 7/1967. (X. 24.)
MÉM rendelet 16. és 47. §-ai a földtulajdon és a
földhasználat továbbfejlesztéséről;

• 1969. évi 4. sz. törvényerejű rendelet, továbbá
a 8/1969. (II. 4.) Kormányrendelet, valamint a
3/1969. (II. 4.) MÉM rendelet a legelő és apaál-
latgazdálkodásról;

• 31/1969. (MÉM. É. 26.) MÉM utasítás, vala-
mint a 23/1972. (XII. 2.) MÉM rendelet a legel-
tetési bizottságokról;

• 17/1980. (VIII. 4.) MÉM rendelet és a
18/1986. (VII. 10.) MÉM rendelet a legelőgazdál-
kodásról.

A felsorolásból látható, hogy a közös legeltetés
sorsáról folyamatosan rendelkeztek, részben mint
a legelőgazdálkodásról, részben pedig a legeltetési
bizottságokról (mint új szervezet működéséről).
A legeltetési bizottságok kialakulása (tömegével)
az 1955. évi szabályozások alapján történt meg.
Ezt követően az 1959. évi és az azt követő 1961.
évi szabályozás rendelkezett arról, hogy ahol (a
szövetkezeti községekben, városokban) a megal-
kult mezőgazdasági szövetkezetek átveszik a le-

gelőgazdálkodási feladatokat, ott a hozzá tartozó
területeket át kell adni részükre, és ott ők látják el
a legeltetési bizottsági feladatokat is.

Így az országban ettől az időponttól kezdve a
legeltetési bizottságok működése tömeges mér-
tékben megszűnt, s helyette a községben/városban
működő mezőgazdasági szövetkezetek látták el
ezt a feladatot, a háztájiban maradt állatok és a
még meglévő magángazdálkodók állatai tekinte-
tében is. Míg, ahol ez nem történt meg, ott a legel-
tetési bizottságok tovább működtek és működnek
(esetleg más név alatt).

Ahol a legeltetési bizottsági vagy más közös le-
geltetési funkciót ellátó szervezetek (pl. legeltetési
társulat stb.) feladatai és ezáltal a területei is
átkerültek a termelőszövetkezetekhez vagy
földművesszövetkezetekhez, ott ezek a földtulaj-
don és földhasználat továbbfejlesztéséről szóló
1967. évi IV. törvény 8. és 35. §-ában foglaltak
alapján térítés nélkül termelőszövetkezetek vagy
általános fogyasztási és értékesítő szövetkezetek
tulajdonába kerültek, ha azokat ilyen szövetkeze-
tek használták.

Azok a legeltetési bizottsági (továbbá a meg-
szűnt volt legeltetési társulati, úrbéres közösségi,
közbirtokossági stb.) ingatlanok, amelyek nem
voltak (akkor) termelőszövetkezet vagy általános
fogyasztási és értékesítő szövetkezet használatá-
ban, minden térítés nélkül, de állami tulajdonba
kerültek.

Nem kerültek viszont a fentebb megjelölt 1967.
évi IV. törvény 8. és 35. § hatálya alá és ezáltal
szövetkezeti vagy állami tulajdonba azoknak a
működő közbirtokosságoknak és legeltetési bi-
zottságoknak azon ingatlanai, amelyek bérleti
szerződéssel kerültek előre meghatározott célra
vagy időre a termelőszövetkezet, illetőleg általá-
nos fogyasztási és értékesítő szövetkezet, állami
gazdaság, vállalat vagy községi tanács végrehajtó
bizottság használatába.

Ezekből látható, hogy a köz (közös) legelők tu-
lajdoni és használati viszonya eltérően alakult.

5. A tulajdonukban is megszűnt legeltetési bi- zottsági és egyéb (társulati) legelőkre vonatko- zó, rendszerváltás utáni szabályozásokról

A rendszerváltást követően a korábbi időben
valamilyen formában megvont tulajdonok rész-
leges vagyoni kárpótlásáról szóló 1991. évi XXV.
törvény meghatározta azt, hogy csak természetes
személyek nyújthattak be kárpótlás iránti kérel-
met. A megszüntetett vagy megszűnt szervezetek

(pl. a közös legeltetési feladatokat ellátó közbirtokosságok, legeltetési bizottságok stb.) viszont nem. Így csak az a lehetőség volt, hogy ha valamilyen természetes személy ismerte, vagy be tudta szerezni az elfogadható igazolást, hogy melyik megszüntetett szervezetbe mennyi ingatlanrésze volt, és ha a szervezet használatában lévő ingatlan tulajdonjoga megvonására vonatkozó jogszabály fel volt sorolva a már említett kárpótlási törvény valamelyik mellékletében, úgy tőle el lehetett fogadni az arányrészére vonatkozó kérelmet, és ez után kárpótlást kaphatott.

Mint ahogy az esetek zömében a megszünt szervezetek használatában lévő tulajdoni arányrészekről kevés adat állt rendelkezésre, így az ilyen ingatlanok (közös legelők) után csak kevesen kértek kárpótlást.

Így fordulhatott elő az is, hogy a kárpótlási törvény 15. §-ában előírt kárpótlási célra történő földkijelölésben nem voltak benne a megszünt szervezetektől (legeltetési társulatok, legeltetési bizottságok) szövetkezeti vagy állami tulajdonba vett földek. Ezáltal pedig a megjelölt kárpótlási törvényhez kapcsolódó 1992. évi II. törvény 13. §-ában meghatározott földalapok kijelöléséről szóló részében sem volt külön megjelölve mint külön földalap a volt legeltetési bizottsági terület, csak annyi a 15. §-ban, hogy a közös legelőket megosztani nem szabad.

Mint ahogy a volt közös legelők a szövetkezetek javaslatai, valamint a helyi érdekegyeztető fórumok véleményezése alapján zömében vagy a kárpótlási földalapba, vagy a részaránytulajdonosok földalapjába kerültek, ezáltal ezek nagy része még ha osztatlanul is néhány tulajdonos tulajdonába került, s így főleg a kisebb településeken lakó gazdák elestek attól, hogy legyen hová kihajtani az állataikat egy közös legelőre.

Nem következett volna be ez, ha a megszünt szervezetek (volt legeltetési társulatok) is nyújthattak volna együttesen kárpótlási igényt, vagy ha ezeket a közös legelőket az állami földalap céljára jelölték volna ki, és ez a föld előbb a vonatkozó jogszabály rendelkezése folytán átkerült volna a helyi önkormányzat tulajdonába, s így azon az érintett község (város) önkormányzata a helyi lakosság közössége részére alakíthatott volna ki közös legelőt (legelőket).

Ez viszont az esetek zömében nem (még erre vonatkozó igény esetén sem) realizálható, mert ezek a legelők már természetes személyek tulajdonába kerültek.

Igaz ugyan, hogy a már hivatkozott 1992. évi II. törvény 24. §-a előírja, hogy a szövetkezet közös használatából kikerült legelők ha jogszabály másként nem rendelkezik osztatlan közös gazdálkodást kell biztosítani, azonban ez nem biztosítja minden szükséges esetben a közlegelő (közlegeltetés) megvalósítását.

6. Javaslatok az új közlegelők kialakítására

A felvázolt helyzet megoldására ahol erre szükség van, ott az alábbiakat javaslom.

- Új közlegelő kialakítására abban az esetben, illetve ott van szükség, ahol erre igény mutatkozik. Ehhez fel kellene mérni, hogy jelenleg a falusi lakosság körében mennyire jellemző az állattartás. Tekintettel arra, hogy az állattartási körülmények is megváltoztak, külön fel kellene mérni azt is, hogy mennyi azoknak az állatoknak a száma, amelyek legeltetéssel tarthatóak. Ezen adatok ismeretében lehetne eldönteni, hogy szükség van-e új közlegelő vagy közös tulajdonú legelők kialakítására.

- A volt közlegelő jelenlegi tulajdonosai vagy a közös legelőre igényt tartó érintett tulajdonosoknak, vagy a termőföld szerzésére jogosult önkormányzatnak, vagy esetleg az államnak részben elidegeníthetik az osztatlan közös tulajdonuk egy részét, és így kialakulhat egy nagyobb tömeg közös legelője. Vagy pedig az önkormányzat, illetve az állam adja az új legeltetési szervezet (bizottság, társulat) használatába (közlegelő céljára) a megszerzett területet.

- Mindez történhet birtokösszevonási célú önkéntes földcsere (a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény 27-35. §-ában foglaltak) végrehajtása útján.

- Amennyiben pedig ezekre a megoldásokra nincs lehetőség, úgy a lakosság részére szükséges közlegelő kialakítását biztosítani kellene az új (várható) birtokrendezések során.

Ez utóbbi megoldásra vonatkozó (elgondolást) döntést a tervezett birtokrendezési törvényben is rögzíteni kellene.